

Kurtze Nachricht
von
dem Zustande der Artzney-Kunst
sonderlich
in den Tagen der Alten.

Womit
dem Hoch-Edelgebohrnen und Hochgelahrten Herrn
HERRN
Joh. Conrad Rose
aus Lippstadt in Westphalen,
zu der am 16ten September 1752. erlangten
höchsten Würde in der Artzney-Kunst
Glück wünschet
Bernhard Georg Dreckmann
der G. G. B.
aus Lippstadt in Westphalen.

Halle im Magdeburgischen
Gedruckt mit Johann Christian Hendels Schrifften.

BERNHARD GEORG DRECKMANN

KURTZE NACHRICHT VON DEM ZUSTANDE DER ARTZNEY-KUNST, SONDERLICH IN DEN TAGEN DER ALTEN

KORT BERICHT OVER DE TOESTAND DER GENEESKUNDE, MET NAME IN DE DAGEN VAN DE OUDEN

1 7 5 2

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

27 december 2020
herzien 28 december 2020

INHOUDSOPGAVE

BRONVERMELDING

Halle, 1752

https://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10675250.html

Bayerische Staatsbibliotheek

INLEIDING VAN DE VERTALER

De auteur schetst in het kort de opkomst van de geneeskunde en de werkwijze van haar oudste beoefenaars. Daarbij onttrekt zich veel aan onze blik, zeker als wij naar de Egyptische geneeskunde kijken. Wanneer die al vergevorderd was, kan de oorsprong ervan in de oudste tijden liggen, dus in een voor-Egyptische beschaving.

Fascinerend blijft het verschijnsel, dat opeenvolgende generaties medici kritiek op elkaar hadden, terwijl hun eigen werk ook stelselmatig weer onderuit werd gehaald, althans op zijn minst genuanceerd of bekritiseerd.

Hippocrates (460?-370 v. Chr.) bekritiseerde zijn voorgangers. Thessalus (5e-4e eeuw v. Chr.), zoon van Hippocrates, had kritiek op iedereen die zijn (Thessalus') ideeën niet onderschreef. Celsus (25? v. Chr.- 50? n. Chr.) stipte de onvolkomenheden van Aesculapius aan. Galenus (131-201/216?) vereerde Chrysippus van Knidos (4e eeuw v. Chr.). Hij vond dat Hippocrates wel de weg had uitgestippeld, maar in zijn geschriften tekortschoot en de dingen niet goed onderscheidde. Chrysippus daarentegen verachtte Hippocrates. Paracelsus bekritiseerde Hippocrates' leer van de vier vloeistoffen, de 'humores'. Toch viel hij hem beslist niet geheel af.

Verder verweet hij Avicenna, Galenus, Mesue en Rasin dat zij niet door de juiste deur naar binnen gingen, te weten de natuur. Over Galenus, Avicenna en Averroës zei hij, dat men hun theoretische boeken niet moet lezen, doch de boeken van God. Algemener adviseerde hij, dat iemand zich niet moet beroepen op iets wat hij bij Galenus of Avicenna heeft gelezen. Dat punt indiceert niet een directe kritiek op hun werken, want hier kan het een aansporing zijn om altijd zelf na te denken en te onderzoeken.

Servetus (1511-1553) bekritiseerde in zijn 'Syruporum Universa Ratio' (Werk over Alle Vloeistoffen) de theorieën en fysiologie van Galenus, en veegde in het voorbijgaan nog even

de gehele Arabische medische traditie aan de kant. Vesalius (1514-1564) brandde zijn eigen leraar Guinterius af, wiens mes volgens hem alleen geschikt was om biefstuk mee te snijden. Ook hij viel Galenus af, op zijn anatomische fouten. Na Servetus' voorbereidend werk gaf Vesalius Galenus de coup de grâce met zijn 'De Humani Corporis Fabrica' (Over de Bouw van het Menselijk Lichaam). De beroemde verloskundige Louise Bourgeois (1563-1636) brandde op haar beurt Vesalius af, omdat deze niets afwist van de zwangere baarmoeder. Michael Maier (1568-1622) viel Galenus aan, wegens diens leer betreffende hitte, koude, vochtigheid en droogte. Anderzijds echter prees hij Galenus en Hippocrates wegens hun positieve instelling, afgezet tegen de hebzucht van de artsen en apothekers van zijn tijd. Hippocrates prees hij bovendien wegens zijn van eenvoud getuigende aanpak van het stoken van vuren om de pest te bedwingen. Paracelsus schaarde hij onder de eminente lieden die hun tijd spenderen aan het bevorderen van kennis.

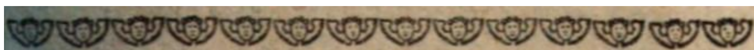
De vele voetnoten zijn van de auteur. Voetnoten van de vertaler staan tussen haken, met de vermelding 'vert.'. Daarbij kunnen ook woorden tussen aanhalingstekens staan, hetgeen dan letterlijke weergaven zijn van hetgeen in de tekst staat.

Ruud Muschter.

HET OMSLAG

Kort bericht
over
de toestand der geneeskunde
met name
in de dagen van de Ouden.

Waarmede
de hoogedelgeboren en hooggeleerde heer
heer
Joh. Conrad Rose
uit Lippstad in Westfalen
bij de op 16 september 1752 verkregen
hoogste waardigheid in de geneeskunde
geluk wenst:
Bernhard Georg Dreckmann
van de G.G.B.
uit Lippstad in Westfalen.

Halle in het Maagdenburgse
Gedrukt met Johann Christian Hendels geschriften.

DE TEKST

§ 1.

Wij durven in dit werk een kort bericht over de toestand der geneeskunde, met name in de oude tijden, te leveren, al zijn wij in de leer der artsen weinig bekwaam. De geschiedenis der geneeskunde is een deel van de historie van de geleerdheid. En omdat wij ons om dit geheel bekommeren, plegen wij ook de delen van dit geheel niet te veronachtzamen. Wij geloven echter niet, dat iemand ons daarom van een ingreep in vreemde beroepen zal beschuldigen, aangezien wij ons thans met de historische omstandigheden van deze kunst bezighouden, zonder de leerstellingen ervan te onderzoeken en te verklaren.

§ 2.

Wij mensen zouden de artsen niet in handen zijn gevallen, noch het treurige noodlot van de dood ervaren, ongeacht of wij daartoe ook het vermogen bij ons hadden ondervonden, wanneer de eerste mensen in de gelukkige toestand waren gebleven waarin het verheven wezen hen aanvankelijk geplaatst had. Nadat evenwel door de Val dit geluk verijdeld is geworden, moeten wij thans in de voorraadkamers van de artsen ons leven, en dan nog vaak tevergeefs, een tijdlang proberen te

redden, dat wij anders wellicht door het genot van een paradijselijke boomvrucht ononderbroken hadden behouden.

§ 3.

1)[1] De vloek van de Hoogste werd meteen na de Val tot voltrekking gebracht. De dagen der mensen begonnen zich dus spoedig naar de ondergang te neigen, en eenieder schikte zich, nadat hij de wereld een tijdlang bezien had, ten slotte in zijn bedevaart, die dan uiteindelijk ook volgde. Niettemin echter blijven ons de ziekten der mensen in de eerste tijden onbekend, en wij zijn ook niet in staat om de eerste aanvang van de geneeskunde met volle gewisheid te bepalen, aangezien de geschiedenis van Mozes, die onbetwist het oudste boek[2] vormt, de uitvinder ervan wellicht uit bijzondere motieven verzwegen heeft. Want hadden de heidenen hun beroemdste artsen tot het getal der goden gerekend en aan hen tempels en altaren gewijd, welke eer zou de wereld dan niet aan de eerste uitvinder van deze kunst bewezen hebben?

§ 4.

Aangezien wij nu bij Mozes niet het geringste bericht vinden over ziekten die zich geopenbaard zouden hebben bij de mensen die voor de zondvloed en enige tijd daarna geleefd hebben,

[1] Het is een vrijwel algemene mening van de godgeleerden, dat de Boom des Levens tot dit gebruik door God bestemd is geweest, en dat de vruchten ervan de mensen mettertijd op een gewenste gezondheid behouden zouden hebben, waarin de Hoogste hen op hoge leeftijd door een plotselinge verandering in Zijn rijk zou hebben opgenomen. Ook de woorden in Genesis, 3: 22 schijnen daarop te duiden. Hoewel ook anderen, met name de kerkvaders, van mening zijn dat deze boom *vim sacramenti* [‘De kracht van het sacrament’. vert.] gehad heeft.

[2] [Feitelijk wordt Mozes in de Bijbel in diverse boeken genoemd. vert.]

doch steeds slechts de melding van hun dood, zo concluderen wij daaruit dat de ziekten in de toenmalige tijden iets gans ongewoons zijn geweest. 2)[3] Wij worden in onze mening gesterkt, wanneer wij bij deze geschiedschrijver lezen, dat het volk met de ziekten als buitengewone straffen bedreigd zijn geworden. En ten slotte schijnt het toenmalige uitzonderlijk lange leven der vaderen een afwezigheid van ziekten te vereisen. 3)[4] Wij geloven weliswaar gaarne, dat het voor hen vanwege bijzondere motieven van God, verlengd is, doch wij geloven ook, dat natuurlijke oorzaken de rij van hun levensjaren zo aanzienlijk hebben gemaakt. Hebben zij aan geen enkele ziekelijke aanval geleden, dan hebben zij ook geen artsenij nodig gehad. En wanneer ten slotte op een hoge leeftijd het doel van hun leven naderbij is gekomen, zullen zij niet verlangd hebben om verder te leven en dus ook niet geprobeerd hebben om door artsenijmiddelen de kracht van de dood te verijdelen.

§ 5.

Wij hebben de kanttekening gemaakt, dat de naam van de eerste uitvinder van de geneeskunde onbekend en verborgen is. Wij moeten echter ook niet vergeten om aan te duiden, dat velen hem met gewisheid zullen vaststellen. Wij worden zeer gemakkelijk bedrogen, wanneer wij ons te zeer verlaten op de onvolledige berichten van de heidense geschiedschrijvers, met name van hun dichters. Het is bij hen niets ongewoons, dat zij namen van bepaalde personen verzinnen en aan hen de uitvinding van bepaalde kunsten toeschrijven, terwijl de wereld dergelijke lie-

---

[3] Deut., 28: 21, 33.

[4] Tot de goddelijke motieven behoren waarschijnlijk ook deze: Deels, opdat de mondelinge openbaringen van God wegens een toentertijd bestaand gebrek aan een geschreven woord des te beter zou kunnen worden voortgezet en behouden; deels, opdat de aardbodem die nog weinig inwoners had, des te eerder en gemakkelijk daardoor bevolkt zou kunnen worden.

den toch nimmer gezien en gekend heeft. Zou iemand ons dus over de naam van de eerste uitvinder bevragen, dan zouden wij hem slechts de vermoedens van anderen moeten vertellen die wij zelf niet geloven. Mocht echter iemand verlangen dat het volk zou weten onder wie deze kunst het eerst gebloeid heeft, 4)[5] dan zouden wij met Conring antwoorden, dat de Egyptenaren het waarschijnlijkst dit volk waren.

§ 6.

5)[6] Al diegenen die de geschiedenis van Egypte hebben gelezen, zullen weten dat Egypte het eerst aan de herbergen de kunsten en wetenschappen heeft aangeboden, zodat het de moeder en verpleegster ervan geweest is. Zelfs buitenlandse volkeren, met name de Grieken, bewonderden de voorkeuren van dit land. En degenen die hun wetenschap boven de kennis van het gepeupel wilden verheffen, plachten Egypte, als hun academie, te bezoeken, waar zij in de geleerdheid de basis legden waarop zij daarna in hun vaderland met een zo fortuinlijk succes gebouwd hebben. 6)[7] Aan de inwoners van dit gezegende land hebben wij de uitvinding van de letters en getallen te danken. Zij hebben als eersten de sterrenkunde in een breder licht gezet, hoewel de Chaldeeën voor de eerste uitvinders daarvan worden gehouden. De eerste regels der meetkunde hebben wij van hen ontvangen,

---

[5] Hermann Conringius in zijn werk 'De Medicina hermetica', Boek 1, H. 9. Men kan er ook van nazien wat Gottlied Stolle in zijn historie der medische geleerdheid op p. 9 daarover heeft opgemerkt.

[6] Men zie daarover Conringius' 'Antiquitatis academicas', en wel de eerste dissertatie, p. 3 e.v., naar de uitgave uit Göttingen, waar daarvan *ex instituto* ['in beginsel'. vert.] wordt gehandeld. Ook daar zal men de namen vinden van de beroemde lieden die uit Egypte hun wijsheid hebben gehaald.

[7] Daarover zal de aanwijzing van de beroemde abt Lenglet du Fresnoy voor het leren der geschiedenis, naar de Duitse vertaling in het eerste deel, p. 474, met genoegen kunnen worden nagelezen.

welke wetenschap vanwege de overstroming van de Nijl onder hen noodwendig werd. En dat onze dagen de namen van de planeten voeren, moeten wij aan dit volk toeschrijven.

§ 7.

Voordat wij over een volk bericht vinden dat het de geneeskunde bedreef, vinden wij reeds dat de Egyptenaren zich daarin oefenden. 7)[8] De geschiedschrijvers melden ons, dat Isis, een gemalin van Menes ofwel Mizraim, de eerste koning in Egypte, die een zoon van de patriarch Cham was en naderhand onder de namen van Osiris en Api door het volk vereerd zijn geworden; wij zeggen[9], dat deze Isis de ziekten der mensen door verschillende artsenijmiddelen genezen heeft. Door het zalven van de dode lichamen hebben zij wellicht tot verder onderzoek in de anatomie van andere volkeren gelegenheid gegeven. 8)[10] Plinius bericht ons, dat het aderlaten een uitvinding van deze volkeren is. Zij hebben deze kunst eerst bij de nijlpaarden[11] gezien, die de grote waterpaarden zijn die zich in de Nijl ophouden, doch ook op het vasteland kunnen leven. Deze dieren gaan naar de oever wanneer ze zich met vreten overladen hebben, en verwonden met een spitse halm een ader aan hun scheenbeen. Aldus ontdoen ze zich van hun bezwaarde lichamen, wanneer ze een goed deel van hun bloed hebben afgetapt. Van deze dieren hebben de Egyptenaren het geleerd, en wellicht[12] er hetzelfde instrument toe gebruikt waarvan deze waterpaarden zich bedienden. Van holle naalden[13] en lancetten, die door de kunst pas later zijn uitgevonden, zullen zij dus toen

[8] Lenglet du Fresnoy, in ‘lib. cit.’, Deel I, p. 468.
[9] [Structureel loopt de zin niet goed. vert.]
[10] Plinius, ‘Historia Naturalis’, Boek 8, HH. 25, 26.
[11] [“Hippopotamis”. vert.]
[12] [Dan geldt de conclusie in de volgende zin niet. vert.]
[13] [“Schnäppern”. vert.]

nog wel niets geweten hebben. 9)[14] De arteriotomie, ofwel de opening der slagaderen, die evenwel bij ons niet, doch blijkens Stolles bericht in Frankrijk en Engeland gebruikelijk is, zouden zij ook hebben uitgevonden.

§ 8.

10)[15] De darmklisma's[16], die van andere klisma's[17] overigens onderscheiden worden, aangezien er daarvan diverse soorten zijn, hebben eveneens volgens Plinius' bericht in Egypte hun oorsprong gevonden. 11)[18] Plutarchus en Herodotus zeggen ons, dat een vogel die de Egyptenaren 'ibis' noemen, hen daarin onderricht had. Deze vogel, die los hiervan reeds door het volk tot de heiligen wordt gerekend aangezien hij de gevleugelde slangen die steeds in de lente over Egypte komen, ombrengt, heeft een nog groter aanzien verkregen doordat hij de Egyptenaren op het gebruik van de klisma's heeft gebracht, zodat niemand ze op straffe des doods mag doden. Van deze vogel zag het volk hoe hij zichzelf pleegt door te spoelen en te reinigen, en dit bracht hen op de gedachte om iets dergelijks op henzelf uit te proberen. Zij deden het en wel uit bijgeloof met het water waarvan de ibis gedronken had, en bespeurden bij zichzelf de werking waarover wij ons tegenwoordig na een toegepast klisma vergenoegen.

Al datgene wat wij tot nu toe over de Egyptenaren gezegd hebben, geeft van hun bekwaamheid en uitvindingen de duidelijkste getuigenissen. Een volk dat ook een nabootsing waar-

---

[14] Stolle, in 'lib. cit.', p. 844.
[15] Plinius, in 'lib. cit.', Boek 8, H. 27.
[16] ["Clysteres ani". vert.]
[17] ["clysteribus". vert.]
[18] Plutarchus in zijn boek over Osiris en Isis, en Herodotus in het 2e Boek in het bericht over Egypte, dat ons de heer professor Semler in zijn 'Erläuterungen der Egyptischen Alterthümer' in de taal der Duitsers geleverd heeft, pp. 75, 135.

dig is omdat het op de geringste en nederigste handelingen der dieren acht slaat, om bij zichzelf beschouwingen op te wekken waardoor zij zich en hun medemensen nut en voordeel kunnen verschaffen.

§ 9.

Of nu de geneeskunde door de Egyptenaren is uitgevonden, zo was toch de toepassing ervan in de begintijden zeer klein en gering. Wij hebben bemerkt, dat er in de aanvang in het geheel geen ziekten gevonden werden. 12)[19] Naderhand treffen wij bij de Joden de lepra aan. Een euvel dat niet wegens de warmte van het land dat zij bewoonden, zal zijn ontstaan, doch een buitengewone straf van de Hoogste geweest is. Celsus gedenkt drie soorten daarvan. De ene was wit, de andere zwart, en de derde iets witter dan de eerste. De laatste zou dieper in de huid liggen en zou daarom het gevaarlijkste zijn, terwijl deze lepra toch al niet te genezen was, wanneer er bij het doorsteken in plaats van bloed, water tevoorschijn kwam. 13)[20] Lucretius en Plinius berichten ons, dat de Egyptenaren ook de elephantiasis hadden ondervonden, hetgeen een bepaalde soort van lepra is. Deze heeft, zoals de geleerden menen, zijn naam gekregen omdat de huid van de mens daardoor zo ruw gemaakt wordt als de huid van een olifant is. Welke mening waarschijnlijker is dan die, dat ze zo genoemd wordt omdat ze de grootste ziekte zou zijn, net zoals de olifant het grootste onder de dieren is. Wij geloven ook eerder dat de Egyptenaren dit euvel door het drinken van het Nijlwater hebben gekregen, dan dat zij, zoals sommigen voor-

---

[19] Men leze daarover de voortreffelijke verhandeling van de geleerde Roques, in het tweede deel van de ‘Saurinschen Betrachtungen’, naar de vertaling door de beroemde heer consistoriaalraad Rambach, p. 354. Ook Thomas Bartholinus, een Deens medicus, in zijn boek ‘De morbis biblicis’.

[20] Lucretius, ‘Lib., V.v., pp. 112, 113. Plinius, ‘Hist. Natur.’, Boek 26, H. 1.

geven, door de Joden waren aangestoken, die om die reden Egypte moesten verlaten. Was overigens de lepra van de Joden een uitzonderlijke straf, dan moest die ook door uitzonderlijke middelen genezen worden. Zij verloren hun lepra door een godsdienstig wassen, baden en offeren, wanneer zij zich voordien daarom bij de priesters gemeld hadden.

§ 10.

Over de Egyptenaren vertelt Diodorus, dat zij voortdurend onder handen van de artsen waren geweest, niet echter om zich van ziekten te laten genezen, doch om deze te voorkomen. 14)[21] En wanneer wij het bericht van Herodotus mogen geloven, hadden zij de artsenij daarbij ook niet nodig. Zij waren op de Libiërs na de gezondste mensen, vanwege de jaargetijden die bij hen niet veranderden, welke veranderingen anders veel ziekten aantrokken. Diodorus verzekert ook, dat zij het lichaam door afkoelende laxeermiddelen, door kastijden[22] en braakmiddelen, soms dagelijks, soms iedere drie of vier dagen onderhielden, aangezien zij geloofden dat bij alle samenstellingen van spijzen iets overbodigs kon worden aangetroffen, waaruit alle ziekten ontstonden.

§ 11.

15)[23] In Egypte had iedere ziekte zijn specialistische arts en dus was het aantal daarvan in dit land niet gering. Er waren tandartsen, hoofdartsen, artsen voor het onderlichaam, het inwendige, et cetera, hetwelk alles van de grote voorzichtigheid van dit volk getuigenis geeft. Wellicht waren zij bezorgd, dat wanneer een arts zich op het genezen van alle soorten ziekten toelegde, hij het op geen enkel vlak tot grondigheid zou bren-

---

[21] De heer professor Semlers ‘Erläuterungen der Egyptischen Alterthümer’, pp. 135, 136.
[22] [Ook: uitmergelen. vert.]
[23] Semler, in ‘lib. cit.’, p. 138.

gen, aangezien er duizend en meer ziekten zijn. Daarom eisten zij slechts van elk de kennis van één enkele ziekte, opdat hij die bij de vereiste gevallen grondig zou kunnen helen.

§ 12.

16)[24] De geneeskunde was in Egypte een wetenschap waarop slechts de priesters zich toelegden. Dezen waren feitelijk thuis op alle terreinen der geleerdheid. Daarmede hielden zij zich dag en nacht bezig, en derhalve onttrokken zij zich aan alle andere verrichtingen. 17)[25] De scherpzinnige Warburton meent, dat de priesters zich op de geneeskunde hadden toegelegd omdat deze in de aanvang met de waarzeggerij die zij leerden, verbonden zou zijn geweest. Het dunkt ons, dat ook de verscheidenheid aan standen die er in Egypte was, het noodwendig had gemaakt dat de priesters zich op de geneeskunde toelegden. Om er maar van te zwijgen, dat zij zich door een bijzondere wet verbonden zagen om alle wetenschappen, waaronder ook de geneeskunde, te leren. 18)[26] Er waren eigenlijk zeven standen in Egypte, waaronder de priesterstand de eerste rang had. Op deze volgde de soldatenstand, dan de stand van de boeren en akkerlieden. Verder van de kooplieden, de handwerkers, de herders en tot slot de matrozen. Onder al deze standen treffen wij er geen aan waarvoor de geneeskunde zich beter zou hebben geleend dan de priesterstand.

---

[24] Conring, in ‘Antiquitatibus academicis’, p. 3 e.v.

[25] Wilhelm Warburton, in het eerste deel van ‘De goddelijke zending van Mozes’, naar de Duitse vertaling door de heer hofprediker Schmidt. [Het betreft ‘Divine Legation of Moses demonstrated on the Principles of a Religious Deist’, 2 delen, 1738-1741. vert.]

[26] [Het origineel geeft abusievelijk “17)”. vert.] Lenglet du Fresnoy, in ‘lib. cit.’, p. 78.

§ 13.

De eerste bezigheid die wij van de Egyptische artsen in de Schrift aantreffen, is de zalving der doden. 19)[27] Dit boek meldt ons, dat de Ismaëlitische kooplieden allerlei kruiden die voor het zalven gebruikt werden, naar Egypte hadden gebracht, 20)[28] en over de zalving zelf geeft het ons bericht doordat het de zalving van Jakob in Egypte beschrijft. 21)[29] Deze was volgens het bericht van Herodotus van drievoudige aard, al naar gelang de gestorvenen rijk en voornaam waren, zodat de zalvingskosten betaald konden worden. Eenieder van de artsen werkte met een speciaal deel van het lichaam, en wellicht degenen die hij bij leven bediend had. Naar de eerste aard trokken zij eerst bij de dode het brein door de neusgaten naar buiten, en goten daarvoor in de plaats een bepaalde artsenij naar binnen. Dan reten zij met een scherpe steen het onderlichaam open en namen alles eruit wat zij daarin aantroffen. En wanneer zij hem met palmwijn en andere kostbare dingen hadden uitgewassen en hem wederom met velerlei kruiden - doch zonder wierook - opgevuld hadden, naaiden zij hem wederom dicht. Daarop zoutten zij het lichaam zeventig dagen lang, en net zolang duurden ook de rouwdagen. Na het dichtmaken ervan wasten zij het lichaam, wikkelden het in Egyptisch linnen en gaven deze dode terug aan de verwanten.

Naar een andere aard voerden zij door een injectienaald cederolie het lichaam in, zonder dat open te snijden en het de ingewanden te benemen. Het lichaam werd gedurende de gebruikelijke dagen in zout gelegd. Na deze dagen werd de olie er wederom uitgelaten, die - aangezien het al het inwendige had weggevreten - ook dat mede afvoerde en niets dan huid en botten overliet.

---

[27] Genesis, 37: 25.
[28] Genesis, 50: 1.
[29] Semler in ‘lib. cit.’, pp. 139, 140.

Tot slot wasten zij, naar de derde aard die slechts bij arme lieden gebruikelijk was, het lichaam en zoutten het, en gaven het aldus aan de verwanten.

§ 14.

De bevalling was reeds in de tijd van Mozes bij de Egyptenaren een bekende kunst, waarmede de vrouwen zich bezighielden. 22)[30] Bij de Grieken echter was het een handeling van de mannen, die de geneeskunde veel te hoog schatten dan dat zij zouden toegeven, dat ook de vrouwen zich ermee bezig gingen houden. Het duurde alleen niet lang dat slechts de mannen dit voorrecht behielden. De vrouwen die door een ongelegen schaamte waren bevangen, stierven liever tijdens de geboorte dan dat zij zich daartoe aan de mannen wilden toevertrouwen. Derhalve waagde Agnoldice, een jongedame te Athene, het erop, trok zich mannenkleren aan en leerde van Hierophilus de geneeskunde. Deze[31] hielp naderhand de vrouwen bij de geboorte. En toen de artsen zich daarover beklaagden, ontfermden alle vrouwen zich over Agnodice en lieten hun mannen niet eerder tevreden, tot zij hun een gelijk recht tot het aanleren van de geneeskunde verleenden.

De Romeinen bedienden zich eveneens van de vrouwen, die vijf dagen bij de zwangere vrouwen moesten blijven en daarna met een geschenk wederom werden weggelaten. In de nieuwere tijden heeft men zich er niet voor geschaamd om zich wederom aan de artsen in dit geval toe te vertrouwen, aangezien de onvoorzichtigheid van vele vroedvrouwen menige vrouw angst voor dezen heeft bijgebracht.

[30] Hedrichs ‘Antiquitäten-Lexicon’, p. 2040.
[31] [Lees: Agnodice. vert.]

§ 15.

Onder de artsen die in Egypte het meeste naar voren traden, is Tosothrus ofwel, zoals de Grieken hem noemen, Aesculapius, het bekendst. 23)[32] Deze was een zoon van Menes ofwel Mizraim, de eerste koning van Egypte en een broeder van Athotis ofwel Mercurius. Deze was het, die in de geneeskunde prachtige ontdekkingen deed, en hoe was het mogelijk dat aan deze prins een wetenschap verborgen zou blijven waarin reeds zijn moeder, Isis, zulke fortuinlijke experimenten had gedaan? Op de anatomie bouwde hij de eerste beginselen der geneeskunde; een bouw die eenieder naar ons inzicht niet zal gispen. 24)[33] Het was indertijd nog de gewoonte onder de volkeren, dat men de ontdekkingen die iemand in de wetenschappen deed, in bepaalde zuilen graveerde om ze aan het nageslacht daardoor tot eeuwig aandenken te overhandigen. Tosothrus had iets dergelijks, doch hij vergat ook niet om zich hierbij van de geheime schrijfkunst te bedienen waarnaar de Egyptenaren de aangelegenheden die zij beschreven, onder bepaalde figuren of schilderingen voorstelden, en de schrijfkunst zelf in de heilige en in de gewone plachten in te delen. De motieven evenwel die zij daarbij hadden, ontsprongen aan de onzuivere bronnen van eerzucht en nijd. Zij wilden daardoor verhoeden dat hun geleerdheid te algemeen werd en eenieder zich met hun veren zou kunnen tooien. Doch wat hebben hun hiërogliefen voor nut voor het nageslacht? Zouden beschaafde volkeren hun niet de roem van de eerste uitvinding van bepaalde wetenschappen gelaten hebben, wanneer zij ook op een andere wijze hun kunsten naar het nageslacht hadden uitgebreid?

---

[32] Lenglet du Fresnoy in het eerste deel van het aangevoerde boek, p. 464.

[33] Wie over de hiërogliefen van de Egyptenaren iets meer wil weten, kan nalezen wat onder anderen Spencer in zijn boek ‘De legibus hebraeorum ritualibus’, en Warbuton in het tweede deel van ‘De goddelijke zending van Mozes’ daarover hebben opgemerkt.

§ 16.

25)[34] Toen naderhand de roem over de geleerdheid van Egypte zich over alle streken uitbreidde, werden velen opgemonterd om de wijsheid van dit land te horen en te leren. Zij voerden daarom vele reizen naar dit land uit. En dat Homerus, Lycurgus, Solon, Pythagoras en anderen de bewondering van Griekenland zijn geweest, komt doordat zij de wetenschappen waarvoor het vaderland hen zo hoog schatte, in Egypte geleerd hadden. Zij waren dan ook in dit land in de leerstellingen van Tosothrus onderricht. Derhalve hadden zij voor deze grote man de passende hoogachting. Zij breidden zijn kunst in hun vaderland uit en probeerden voor hem bij hun landslieden een soortgelijk ontzag op te wekken. Zij vereerden hem goddelijk onder de naam Aesculapius, 26)[35] en de heidenen plachten aan hem en zijn dochter Hygiae, ofwel de gezondheidsgodin, de haren van hun kinderen te wijden, opdat hij ze bij een algedurige gezondheid mocht behoeden. Wij weten niet waarom nu juist de haren door dit volk tot een godsdienstig offer bestemd zijn. 27)[36] Op zijn minst werden ze, zoals Maimonides vertelt, bij de Sabaeërs als onrein beschouwd, die toch reeds al datgene als zodanig beschouwden wat van het lichaam kon worden afgezonderd. Vandaar ook dat de barbiers bij hen verafschuwd werden, omdat dezen met bloed en haren plachten om te gaan.

---

[34] [Het origineel geeft abusievelijk “35)”. vert.] Conring, in ‘lib. cit.’, p. 3 e.v.

[35] Spencer, in ‘lib. cit.’, p. 865.

[36] [Het origineel slaat ‘27’ over; moet vermoedelijk hier geplaatst worden geacht. vert.] Diens getuigenis voert Saurin aan in het eerste deel van zijn ‘Beschouwingen’, p. 1302.

§ 17.

28)[37] Het bleef er niet bij, dat de Grieken Aesculapius een geheime eer en hoogachting bewezen. Neen, zij bouwden hem ter ere ook de ene tempel na de andere, waarvan de beroemdste in een Peloponnesisch bosschage lag. In deze tempel waren verscheidene vertrekken waarin de zieken zich plachten op te houden. Aan dezen openbaarde Aesculapius ’s nachts in de droom wat zij voor middelen ter genezing moesten gebruiken. Zij gebruikten die en werden gezond.[38] Zij schreven hun ziekte en de geneesmiddelen op een briefje, en bevestigden die aan een zuil, waarvan er voor deze toepassing in de tempel niet weinig te vinden waren, en gingen vrolijk de straat op. Het is waar, de inbeelding moest sommigen van een ziekte bevrijden waarvan de arts op geen enkele wijze wist hoe hij die moest genezen. 29)[39] En de beroemde medicus Avicenna heeft gans juist geoordeeld, wanneer hij zegt, dat de postgevatte inbeelding dat men weer gezond werd, meer deed dan alle artsenijen.

§ 18.

30)[40] De Grieken plachten Aesculapius in de afbeelding van een slang te vereren, doch wij kunnen niet met gewisheid bepalen wat hen tot de keuze van deze afbeelding gebracht heeft.

---

[37] Saurin in het eerste deel, p. 893.

[38] [Op deze materie wordt uitgebreid ingegaan door dr. Carl Du Prel in ‘Die Mystik der alten Griechen’ (De mystiek der oude Grieken), 1888. Zie mijn vertaling op www.archive.org. vert.]

[39] Stolle, in ‘lib. cit.’, p. 108.

[40] Men leze daarover de lezenswaardige verhandeling die Saurin ons in het eerste deel van zijn ‘Beschouwingen’ op p. 892 geleverd heeft, waarin ook verscheidene munten van de heidenen worden aangevoerd waarop deze God ook in die gestalte te zien is. Daar wordt tegelijk ook getoond, dat de verering van Aesculapius ter gelegenheid van een pest in Rome onder de Romeinen werd ingevoerd.

Sommigen menen dat de ijzeren slang[41] die Mozes onder Israël tot teken van de genezing had opgericht, tot deze verering gelegenheid heeft gegeven. Anderen hebben echter vanwege verschillende eigenschappen die de slang bezit, Aesculapius onder dit teken voorgesteld willen zien. De eigenschappen die zij aanvoeren, zijn de volgende. In de eerste plaats, zeggen zij, heeft de slang de gewoonte om zijn oude huid af te pellen en een nieuwe aan te nemen. en dit komt met het doel van de geneeskunde volkomen overeen. Zij zeggen verder, dat er bepaalde slangen zijn die met name van de zieken houden.[42] De artsen plachten ook uit de giftigste slangen artsenij te bereiden. Er was een soort van slangen die buitengewoon scherpziend waren, hetgeen zou aanduiden dat de geneeskunde een grote waakzaamheid en voorzichtigheid vereiste. En ten slotte vond men de slangen de slimste dieren, hetgeen de artsen eraan kon herinneren hoe zij zich bij al hun aangelegenheden verstandig en wijs moesten betonen. Deze laatste mening laat zich in ander opzicht met het gedrag der heidenen zeer goed vergelijken, aangezien zij zich hun godheden onder bepaalde gestalten voorstelden, die enigermate geleken op het karakter ervan. Doch de heidenen kunnen ook iets over de eerdere slang van Mozes gehoord hebben, zoals wij in de geschiedenis dikwijls voorbeelden vinden dat zij daarom de esculaap van hun gezondheidsgod onder dezelfde afbeelding vereerd hebben.

§ 19.

Griekenland heeft het geluk gehad dat het de geneeskunde in een bloeiende toestand heeft gebracht, en wij moeten toegeven dat de Griekse volkeren indertijd in deze kunst het verst zijn gekomen. Het ontbrak hun daadwerkelijk ook niet aan lieden die zich ervoor inspanden, en Hippocrates maakte jegens alle

[41] [Het betreft een koperen slang. Bijbel, Numeri 21: 8. vert.]
[42] [Of omgekeerd: “die insbesondere die Krancken lieben”. Onduidelijk. vert.]

anderen van zijn kunst aanspraak op voorkeur. 31)[43] Deze grote medicus kwam op de wereld op het eiland Cos, dat heden ten dage Longo heet, en wel in het eerste jaar van de 80e Olympiade. Zijn vader was Heraclides. Hij kon zich bij het volk in geen beter aanzien plaatsen, dan toen hij zei dat de stamvader van zijn familie Aesculapius was, die zij als goddelijk vereerden. Dit was reeds genoeg om de hoogachting en de genegen wil van het volk teweeg te brengen. Of echter deze Coüs[44] de briefjes van de gezond geworden personen, waarover wij hiervoor gesproken hebben, uit de tempel van Esculaap geroofd heeft en - opdat de kwestie niet ontdekt zou worden - de tempel heeft aangestoken, willen wij wegens gebrek aan onbedrieglijke oorkonden noch bevestigen, noch ontkennen. Is evenwel Aesculapius de stamvader van Hippocrates, dan heeft zijn kleinzoon een gegronde aanspraak op zijn artsenijmiddelen kunnen maken.

§ 20.

32)[45] Wij zullen hier de nutteloze vraag die door enkele geleerden te berde is gebracht, namelijk of Hippocrates een godloochenaar is geweest, niet onderzoeken. Het aantal strijdschriften dat daarover gewisseld is, is niet gering. Nicolaus Hieronymus Gundling heeft net zo min zijn mening willen herroepen dat hij een atheïst was, als Goelicke dat hij daarvan moest worden vrijgesproken. Geen is de ander een antwoord schuldig gebleven. Wij durven echter niet in de strijd van deze beroemde mannen een uitspraak te doen. Onze krachten zijn veel te gering dan dat wij ons aan deze kwestie zouden wagen, aangezien het beide partijen niet aan belangrijke argumenten zal

---

43 Stolle, in ‘lib. cit.’, p. 10.

44 [Ander woord voor ‘Cos’, maar waarschijnlijk wordt hier Hippocrates, gezien het gebruikte enkelvoud, als inwoner van Cos aangeduid. vert.]

45 Stolle, in ‘lib. cit.’, p. 10.

ontbreken. Zoveel dunkt ons echter wel, dat al zouden er ook werkelijk theoretische atheïsten zijn, hetgeen wij echter als iets niet-bestaands[46] beschouwen, de artsen zich dan van deze ondeugd allerminst zouden moeten laten beschuldigen, want het is niet mogelijk dat lieden die de dingen der natuur onderzoeken en dagelijks daarin diverse wonderen ontdekken, niet uiteindelijk de oorsprong ervan erkennen en deze bron in een hoogste wezen zouden vinden.

§ 21.

Ondertussen blijft toch Hippocrates een van de grootste artsen van de toenmalige tijd, die een ontelbare hoeveelheid aanhangers en leerlingen heeft gehad en van wiens geschriften de artsen in iedere tijd niet zonder nut bediend hebben. Tot op de dagen van Hippocrates had men in de geneeskunde nog niet al te wijdlopige onderzoekingen verricht. De chirurgie en diëtetiek hadden indertijd de artsen vermoedelijk het meeste gedreven. Deze arts echter, legde zich ook op de overige elementen van de geneeskunde toe, zoals zijn geschriften bewijzen, en wel wat de theoretische betreft op de anatomie, pathologie, semiotiek, fysiologie en de medische stoffen; en wat de praktische elementen betreft op de therapie en farmacie, benevens de chirurgie en diëtetiek. 33)[47] Ondertussen bemerken de artsen, dat deze man in het ene aspect meer dan in het andere gepresteerd heeft, en verschillende meningen heeft aangehangen die door de huidige medici als foutief worden verworpen. Wij merken ten slotte nog dit over hem op, dat hij de stichter van de dogmatische sekte is geweest, aangezien hij de geneeskunde op filosofische beginselen bouwde, nadat men zich voordien slechts met de ervaring beholpen had. Wanneer Celsus hem daarom de vader der medici, en Scribonius Largus hem de stichter van de geneeskunde noemt, geschiedt dat omdat hij deze wetenschap zoge-

[46] [“non ens”. vert.]
[47] Stolle, in ‘lib. cit.’, pp. 10, 12.

zegd een nieuw kleed heeft aangetrokken, zonder daarmede te beweren dat hij de eigenlijke stichter der geneeskunde is geweest.

§ 22.

Na de dood van deze man, die op hoge leeftijd plaatsvond, zetten zijn beide zonen Thessalus en Draco het beroep van hun vader met zijn leerlingen voort, van wie er ontelbaren het onderricht van deze oude genoten hadden. Zij deden in deze kunst steeds meer onderzoeken, en hoe meer zij zich daarop toelegden, des te eerwaardiger werd ze in de ogen der mensen. Zelfs koningen en vorsten plachten een deel van de dag van hun staatsaangelegenheden weg te breken en zich aan het onderzoeken van de geneeskunde te wijden, hetgeen de geschiedenis met vele voorbeelden kan bewijzen. 34)[48] Keizer Claudius wilde zelf een arts voorstellen, en toen hij de windvlaag[49] bij het ophouden schadelijk had bevonden, wilde hij een bevel laten uitgaan, "quo veniam daret, efflatum crepitumque ventris in convivio emittendi, cum periclitatum quendam prae pudore & continentia reperisset."[50]

§ 23.

De geneeskunde kon dan ook de Romeinen niet lang onbekend en verborgen blijven, nu Griekenland in het onderzoeken daar-

---

48 Stolle voert dit aan in 'lib. cis.', p. 75.
49 ["flatus ventris". vert.]
50 [Feitelijk was de uitspraak: "Dicitur etiam meditatus edictum, quo veniam daret flatum crepitumque ventris in convivio emittendi, cum periclitatum qvendam prae pudore ex continentia repperisset", ofwel 'Men zegt zelfs dat hij een voorschrift overwoog dat iemand toestemming gaf om tijdens de maaltijd de wind te laten waaien en knetteren, vanwege iemand die uit schaamte zich had ingehouden en risico liep'. vert.]

van zo fortuinlijk was geweest. 35)[51] Archagatus, een zoon van Lysanias uit de Peloponnesus, zou de eerste zijn geweest die van de Grieken de leringen van de geneeskunde in Rome had uitgebreid, nadat ze voorheen in zeer gering aanzien had gestaan en slechts een bezigheid van knechten was geweest. Julius Caesar schonk hem het Romeinse burgerrecht; een geschenk dat in de toenmalige tijden een zeer grote waarde had. De tederheid der Romeinen echter had deze kunst bijna wederom in de vorige ellendige toestand gebracht. Want toen Archagatus de chirurgische instrumenten gebruikte, werden zij hem zo vijandig, dat zij dachten dat het op de uitroeiing van hun volk gericht was, zonder hun gezondheidstoestand te onderhouden. Later evenwel, toen Asclepiades zeker, gezwind en op een aangename wijze begon te genezen, kreeg deze wetenschap een groter aanzien terug dan ze verloren had. En Augustus kreeg de artsen zo lief toen Antonius Musa hem van een gevaarlijke ziekte bevrijd had, dat hij hen van alle verplichtingen vrij verklaarde en hen toestemming gaf om gouden ringen te dragen. 36)[52] Wij moeten dit laatste privilege niet voor gering aanzien. De gouden ringen waren een teken waarmede zich slechts de Romeinse ridders van de Senaat en het gepeupel onderscheidden. Ook mochten alleen vrije mensen zulke dragen, en men verstrekte iemand gezag over een aangelegenheid wanneer men hem zijn eigen gouden ring overhandigde. Heeft dus Augustus de artsen toegestaan om gouden ringen te dragen, dan heeft hij hen daardoor bijzonder geëerd, al kunnen wij niet

---

[51] Stolle, in ‘lib. cit.’, pp. 35, 36.

[52] Hedrich in het ‘Antiquitäten Lexicon’, sub tit. Annulus. De Romeinen droegen verder slechts ijzeren ringen, waarmede zij de pracht uitdroegen, die heden ten dage de mensen met ringen van de beste soort menen uit te dragen. Het dragen ervan aan de vierde vinger van de linkerhand is een oude gewoonte, en reeds door de Egyptenaren ingevoerd, die een gouden ring aan deze vinger staken, aangezien zij meenden, dat daarin een ader werd aangetroffen die tot aan het hart ging. Zo wilden zij door goud het hart versterken.

zeggen of hij ze tot ridders heeft gemaakt. Wellicht heeft hij hen daardoor ook tot vrije mensen verklaard en hun de vrijheid willen geven om overal in zijn staten hun kunst ongehinderd te bedrijven.

§ 24.

De nijd die spoedig onder de geleerden pleegt in te sluipen, wanneer er eentje niet vermogend is om de ander in zijn kunst te evenaren, vond ook hier reeds gemakkelijk onder de artsen een aanzienlijke plek. 37)[53] De eigenliefde heeft onder hen zo sterk wortel geschoten, dat enkelen het er zelfs voor hielden dat men eerder zijn vaderland zou moeten verraden, dan een van zijn meningen voor dwaas te verklaren. En de haat had onder de artsen zo sterk de overhand genomen, dat ook velen de namen van hun medehelpers niet konden horen noemen zonder het grootste ongemak daarover te voelen. Thessalus had bij de zieken de roem van een bescheiden en vriendelijke arts. Alles wat de zieken wilden eten, stond hij hun toe. Hij bewees zich zo hoffelijk, dat het volk hem onsterfelijk beminde. Doch tegenover de overige artsen betuigde hij een uitzonderlijke grofheid, en zijn hoogmoed was zo mateloos, dat ook zijn grafsteen nog over hem moest zeggen, dat hij de overwinnaar der artsen was geweest. Wanneer velen in de geneeskunde een ontdekking hadden gedaan, gingen zij zover dat zij geloofden dat de wereld nog nimmer een zo groot medicus had gezien als die zij thans aan hen ontwaarden. Asclepiades liet zelfs uit dwaasheid van zich vernemen, dat men hem niet als arts hoefde te erkennen wanneer hem ooit een ziekte zou bejegenen. Een uitspraak die volledig tegen de dagelijkse ervaring indruist! Velen hadden ook zeldzame meningen die door anderen openlijk werden weersproken. Zo beging Erasistratus, die met Herophilus voor het eerst menselijke lichamen ontleed zou hebben, de zwakheid dat hij beweerde, dat lichaamsoefeningen aan het behoud van de gezondheid niet in het geringste konden bijdragen, en Chry-

[53] Stolle, in ‘lib. cit.’, pp. 61, 70 e.v.

sippus, een Knidisch medicus, verwierp de aderlating en het purgeren. Middelen die anders zo hoog geacht zijn en op wier werking men altijd zoveel ingezet heeft. Er waren ook zeer spoedig vele valse medici die onder de naam van arts de zieken bezochten en aan hen middelen ter genezing voorschreven, doch ook vanwege hun onwetendheid hen voortijdig de weg van al het vlees lieten gaan. Hippocrates, in wiens tijd dit euvel reeds om zich heen had gegrepen, stelde om daaraan een halt toe te roepen, met zijn leerlingen scherpe onderzoekingen in, en liet hen niet eerder het ambt van arts opnemen dan wanneer hij langdurige proeven van hun geschiktheid had gezien. 38)[54] Ja, hij bond hen met een eed om niets van datgene verder te zeggen, wat zij in zijn school van hem geleerd hadden, opdat onwetenden zich niet tot groot ongeluk daarvan zouden kunnen bedienen. Wij menen, dat juist om deze redenen de afkortingen bij de recepten ingevoerd zijn. Is het evenwel met de toestand onder vele medici indertijd zo gesteld geweest, dan heeft keizer Hadrianus gelijk, toen hij zijn leven heeft afgesloten met de woorden dat de hoeveelheid der artsen de keizer het leven heeft gekost.

§ 25.

Nu de artsen zich onder elkander verscheurd hadden, kon het ook niet anders zijn dan dat bepaalde sekten, vanwege hun meningen, onder hen moesten ontstaan. Velen vormden een bepaalde sekte, zonder dat zij die een bepaalde naam gaven, en dezen hadden een zo slaafse hoogachting voor de leerstellingen der leraren die zij aanhingen, dat wanneer zij hun dwalingen al erkenden, zij die niettemin liever wilden loochenen dan beken-

---

[54] De eedformule wordt door velen niet aan Hippocrates toegeschreven, en wel om de reden dat Galenus die niet heeft bedacht. [Onduidelijk. vert.] Doch aangezien veel van Galenus' geschriften verloren zijn gegaan, kunnen wij ook niet zeggen of deze omstandigheid van Galenus is overgegaan. Conring, in 'lib. cit.', p. 137.

nen. Vele sekten hadden ook een naam. 39)[55] Serapion, ofwel zoals anderen willen, Philinus, stichtte de empirische. Dezen wilden het gebruik der filosofie niet meer bij de geneeskunde dulden, doch hielden zich aan de ervaring. Hippocrates echter zag wel in, dat de kennis der filosofie een groot nut in de geneeskunde zou bewerkstelligen. Hij voerde die in, vandaar dat zijn sekte de dogmatische heette. Themison, voor wie de leerstellingen der geneeskunde zo wijdlopig waren, meende dat men die moest inkorten, en zich voor een gemakkelijkere methode moest beijveren. Hij deed het, en zijn aanhangers hadden de naam van methodicorum. Uit deze ontstonden wederom enkele sekten. Dat waren de episynthetici, die Leonides als hun stichter erkenden, en wellicht daarom zo genoemd werden, omdat zij de leerstellingen van de dogmatische en empirische sekte met elkander verbonden. Verder waren er de pneumatici, wier stichter Athaeneus was, die alle werkingen in het menselijk lichaam aan de geest toeschreef en geloofde, dat de ziekten door het lijden van de geest ontstonden. En ten slotte de eclectici, die Archigenes tot aanvoerder hadden, en uit alles het beste kozen. Het schijnt ons, dat dit laatste ook het veiligste is gegaan.

§ 26.

Het is zeker niet zo, dat de geneeskunde zelf door de strijdigheden der artsen schade geleden zou hebben. Neen, net zoals het de religie pleegt te vergaan, wanneer zich regelmatig vijanden ervan voordoen, namelijk dat hun publieke dienaren daardoor des te meer worden opgemonterd om het goddelijke en voortreffelijke ervan aanschouwelijk te maken, zo verschafte ook de ruziezoekerij der geleerden de geneeskunde een groot voordeel. Iedereen spande zich in om steeds meer onderzoeken dan de andere daarin in te stellen, en ten slotte kwam ze tot een zo hoge glans, dat ze zelfs de woestenijen van Arabië begon te verlichten. Dit land moest nu ook de ene medicus na de andere

[55] Stolle, in ‘lib. cit.’, p. 29 e.v.

voortbrengen, die zich niet hoefden te schuwen om van de door hen bereikte wetenschappen openlijk voor de wereld rekenschap af te leggen. 40)[56] Ja, de geleerden berichten ons, dat zij vele dingen in de geneeskunde hebben uitgevonden waaraan geen van hen met een letter gedacht had. Om slechts enkele op te voeren: zo hebben zij het gebruik van suiker in de geneeskunde gemeenzaam gemaakt, nadat men voordien honing gebruikt had. Zij zijn de bedenkers van het inmaken van de vruchten met suiker. Zij hebben voor het eerst goud, zilver en edelstenen door de artsenij gemengd en tot slot vele chemische medicamenten uitgevonden.

§ 27.

Naderhand, toen zich een pikdonkere duisternis der onwetendheid over Europa uitbreidde en de kunsten en wetenschappen ten grave werden gedragen, moest ook de geneeskunde het ongeluk ervaren dat ze haar eerdere pracht en haar aanzien verloor. Wij vinden een algemeen stilzwijgen van beroemde mannen die in deze barbaarse tijden in de geneeskunde een naam gemaakt zouden hebben. Alles wat de geschiedenis ons over de kunst in dit duistere tijdsverloop meldt, is dit: dat de monniken in de kloosters zich daarin enigszins toegelegd hebben. Wij kunnen gemakkelijk de rekening opmaken hoever deze luie buiken daarin gegaan zullen zijn. Is het veel geweest, dan hebben zij de botanica geschreven, waartoe zij in de eenzaamheid waarin zij woonden een mooie gelegenheid hadden.

§ 28.

Arabië moest uiteindelijk deze donkere nacht verhelderen, en de troebele bewolking verscheuren dat de gemoederen der mensen een lange tijd omhuld had. De roep van hun geleerden monterde de Europeanen op om de wetenschappen uit de brokstukken en

[56] Stolle, in ‘lib. cit.’, p. 112.

puinhopen wederom tevoorschijn te roepen, en voor de kunst opnieuw alom erezuilen op te richten. De vorsten van het land die door de afname der kunsten in hun staten grote schade bespeurd hadden, probeerden zelf de geleerden op te frissen. En toen moest de geneeskunde ook haar oude bloem wederom bereiken, toen hun de geschriften van Arabische artsen door een vertaling in handen werden geleverd. Constantinus Afer probeerde de Europeanen deze voortreffelijke dienst te bewijzen en streek zelfs te Salerno, een stad bij Napels, neer. Niet lang daarna werd op deze plek een beroemde school voor de artsen gevestigd, uit welke *schola Salernitana* vele beroemde lieden voort zijn gekomen. Alles wat wij hier over deze school willen opmerken, is dit, dat hij - in de 11e eeuw onder Roger I., hun vorst, gesticht - in de 12e eeuw het meest gebloeid heeft, en door keizer Frederik II met bijzondere wetten en voorrechten begiftigd is geworden. Wie hierover iets meer wil weten, kan de 'Antiquit. Academ.'[57] van de vroegere veelzijdige geleerde Conring uit Helmstadt te rade nemen.

§ 29.

41)[58] Toen later de hogescholen overal werden opgericht om daardoor aan de onwetendheid eeuwige grenzen toe te roepen, verkreeg de geneeskunde onder deze de vierde plek of, om het

---

[57] Lees: 'De antiquitatibus academicis dissertationes septem', Hermann Conring, 1739.

[58] De filosofische faculteit was aanvankelijk de eerste. Op deze volgde de theologische, dan de juridische en dan de geneeskundige, welke ordening naderhand veranderd is. De naam 'faculteit'stamt nog uit de duistere tijden, toen men '*scientiam*' ook met het woord '*facultas*' uitdrukte, welke benaming nadien behouden is. Zie Conring in 'Antiquitatibus academicis', en Heumann 'Conspectum reipublicae literariae', H. 4. Waarbij ook nog aan een andere faculteit gedacht wordt, namelijk van de canonisten, die echter niet overal is geweest. Dus op de scholen waar ze wordt aangetroffen, is de medische voordien de vijfde faculteit geweest.

met de gewoonste woorden uit te drukken, werd ze tot de vierde faculteit gemaakt. Het duurde ook niet lang voordat aan deze faculteiten een bepaalde status werd toegekend om de leraren daardoor des te meer op te monteren, en degenen die hem niet verdienden eraan te herinneren, dat zij zich die in de toekomst waardig moesten betonen. Dit recht werd dan ook verkregen door de medische faculteit; zowel om zelf een dergelijke status aan te nemen, alsook die aan anderen te verstrekken. Europa heeft na deze tijd de beroemdste mannen in de geneeskunde voortgebracht, en wij prijzen de voorzienigheid dat ze het ook in onze dagen niet laat ontbreken aan diegenen wier namen het verdienen om met onsterfelijkheid beloond te worden.

§ 30.

En ziedaar, mijn vriend, dit is het korte en onvolkomene uittreksel van de geschiedenis der geneeskunde, met name in de oudste tijden. De vrijheid die wij ons hierbij genomen hebben, zal bij jou zeer spoedig verontschuldigd zijn, wanneer wij aanduiden dat deze geringe pagina’s tot gedenkteken van onze vriendschap bestemd zijn, hoewel ons de vrees ervan zou moeten afhouden om je iets onvolkomens te overhandigen. Wij zouden echter geheel en al niet van een verwijt kunnen bevrijden, wanneer wij ons hadden voorgenomen om aan de geleerde wereld in deze bladen iets te presenteren waarin ze aanleiding zou hebben gehad om er onderzoek naar te doen. Neen, dit zou een gans andere inrichting van ons werk vereist hebben. Dit zou ook daadwerkelijk onze krachten hebben overstegen. Wellicht zijn wij ooit in staat om ze eerst aan de wereld in rijpere vruchten tot proef aan te bieden. Jij maakt dus heden een slot aan je roemrijk volbrachte academische jaren, en zo moeten ook deze aan het einde gekroond zijn. De waardigheid die je heden ontvangt, moeten bij jou een waardige plek vinden, doch ook de last die je tevens opgelegd wordt, moet je in je toekomstige jaren nimmer vermoeien. Reis dan gelukkig naar je

vaderland! Geniet van de vruchten van je goed aangewende academische levensloop! En blijf tot slot, o vriend, je vriend toegewijd!